

ΕΚΘΕΣΗ

**για τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας της 18^{ης} Μαρτίου 2016 για
το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα υπό το πρίσμα
του Ν. 4375/2016**

25 Απριλίου 2016

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας και προώθησης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έχει συσταθεί με τον Ν 2667/1998 σύμφωνα με κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, τις «Αρχές των Παρισίων». Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από τριάντα δύο φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

Πίνακας περιεχομένων

I. Εισαγωγικά.....	3
II. Το περιεχόμενο της συμφωνίας.....	4
III. Νομικό πλαίσιο και προβληματισμοί της ΕΕΔΑ αναφορικά με την εφαρμογή της συμφωνίας υπό το πρίσμα του Ν. 4375/2016.....	7
IV. Καταληκτικές παρατηρήσεις και διατύπωση συστάσεων προς την ΕΕ και την Ελληνική Πολιτεία	12

**Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)
για τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας της 18^{ης} Μαρτίου 2016 για το
προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα στην Ευρώπη υπό το πρίσμα του Ν. 4375/2016¹**

I. Εισαγωγικά

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οφείλει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που της αναγνωρίζει ο ιδρυτικός της νόμος, να παρακολουθεί θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου, να φροντίζει για τη δημόσια ενημέρωση και να αναπτύσσει πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, να εξετάζει την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου εκφέροντας σχετική γνώμη προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας. Εξάλλου, μέσω της πρόσφατης Δήλωσης του Βελιγραδίου της 25.11.2015 υπήρξε σαφής δέσμευση μεταξύ των Εθνικών Θεσμών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου να καταδικάζουν και να αντιτίθενται δημόσια στην προσβολή των δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων.²

Η ΕΕΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον θεσμό της διεθνούς προστασίας και έχει εκδώσει σειρά σχετικών Αποφάσεων και Συστάσεων, συνεχίζει δε να παρακολουθεί στενά τα ζητήματα της παροχής διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα. Στις 16 Μαρτίου 2016 η ΕΕΔΑ εξέδωσε Δήλωση για τις σοβαρές διαστάσεις που έχει λάβει το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα.³ Στη Δήλωση αυτή η ΕΕΔΑ υπέδειξε ορισμένα θέματα μεγάλης σημασίας που θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη πριν ολοκληρωθεί η σχετική συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας. Ειδικότερα, επανήλθε στην ανάγκη να υπάρξει άμεσος συντονισμός για την καλύτερη δυνατή διαχείριση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης καλώντας, συγχρόνως, την ελληνική Πολιτεία, τον ΟΗΕ, το σύνολο των κρατών μελών της ΕΕ, τα όργανα της ΕΕ, καθώς και όλους τους εμπλεκόμενους διεθνείς οργανισμούς να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία της ανθρώπινης ζωής, της υγείας και ασφάλειας όλων

¹ Εισηγήτριες: Αγγελική Αργυροπούλου-Χρυσοχοΐδου, Α΄ Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ, Προεδρεύουσα Τρίτου Τμήματος Εφαρμογής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στους Αλλοδαπούς, Άννα-Ειρήνη Μπάκα ΔΝ, επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ.

² Ombudsman/National Human Rights Institutions Declaration on the Protection and Promotion of the Rights of Refugees and Migrants, «5. Condemn and oppose publicly the violation of migrants' or refugees' rights and encourage the spirit of tolerance and compassion for refugees and migrants, including ensuring their protection in reception centres and other accommodation facilities.» http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/belgrade_declaration_en.pdf

³ Δήλωση ΕΕΔΑ για τις σοβαρές διαστάσεις που έχει λάβει το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα, 16.3.2016, http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/prosfigiki_krisi.pdf

των διαβιούντων στην ελληνική επικράτεια προσώπων καθώς και της αποτελεσματικής διαχείρισης, σε συνθήκες σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του διεθνούς δικαίου των μεταναστευτικών ροών προς την ΕΕ.

II. Το περιεχόμενο της συμφωνίας

Στις 18 Μαρτίου 2016 η ΕΕ συνήψε τελικά συμφωνία με την Τουρκία,⁴ η οποία μεταξύ άλλων περιλαμβάνει τα ακόλουθα βασικά σημεία:

- Όλοι οι «παράτυποι μετανάστες»⁵ που θα φθάνουν από την Τουρκία στην Ελλάδα μετά τις 20 Μαρτίου 2016 θα επιστρέφονται στην Τουρκία στη βάση διμερούς συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας.

- Όλοι όσοι δεν καταθέτουν αίτημα ασύλου και όσων η αίτηση κρίνεται αβάσιμη ή απαράδεκτη θα επιστρέφονται στην Τουρκία.

- Ελλάδα και Τουρκία, επιβοηθούμενες από τα ευρωπαϊκά όργανα, θα υπογράψουν όλες τις απαραίτητες διμερείς συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένης αυτής που θα προβλέπει τη σταθερή πλέον παρουσία Τούρκων αξιωματικών στα ελληνικά νησιά και Ελλήνων αξιωματικών στην Τουρκία από τις 20 Μαρτίου και μετά, με σκοπό την υλοποίηση των συμφωνιών αυτών.

- Για κάθε Σύρο που θα επιστρέφει στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας Σύρος θα εγκαθίσταται στην ΕΕ. Για την υλοποίηση της αρχής «ένας για έναν» θα θεσμοθετηθεί σχετικός μηχανισμός σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ευρωπαϊκές Υπηρεσίες, την Υπ. Αρμοστεία του ΟΗΕ και Κράτη-Μέλη που θα τεθεί σε εφαρμογή από την πρώτη ημέρα των επιστροφών.

- Προτεραιότητα επανεγκατάστασης (resettlement) στην ΕΕ έχουν πλέον Σύροι από την Τουρκία και όχι από την Ελλάδα, καθώς προτεραιότητα επανεγκατάστασης στην ΕΕ δίδεται σε μετανάστες που δεν έχουν στο παρελθόν εισέλθει ή προσπαθήσει να εισέλθουν στην ΕΕ.⁶

⁴ European Council, Foreign Affairs & International Relations, 18.3.2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>

⁵ Γίνεται χρήση της ορολογίας όπως ακριβώς χρησιμοποιήθηκε στο κείμενο της Συμφωνίας της 18^{ης} Μαρτίου.

⁶“For every Syrian being returned to Turkey from Greek islands, another Syrian will be resettled from Turkey to the EU taking into account the UN Vulnerability Criteria. A mechanism will be established, with the assistance of the Commission, EU agencies and other Member States, as well as the UNHCR, to ensure that this principle will be implemented as from the same day the returns start. *Priority will be given to migrants who have not previously entered or tried to enter the EU irregularly.*”

- Στο πλαίσιο του μηχανισμού επανεγκατάστασης υπενθυμίζεται πως 18,000 θέσεις σε χώρες της ΕΕ απομένει να συμπληρωθούν από τη συμφωνία της 20ης Ιουλίου 2015 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.⁷ Η νέα συμφωνία προβλέπει επιπλέον 54,000 θέσεις κατ'άνωτατο όριο σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Επικράτεια. 72,000 Σύριοι πρόσφυγες προβλέπεται, επομένως, κατ'άνωτατο όριο, να επανεγκατασταθούν μέσω της Τουρκίας στην ΕΕ. Ως προς τον αριθμό αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εισηγείται *συμψηφισμό* με παλαιότερες μη διατεθείσες θέσεις επανεγκατάστασης δυνάμει της Συμφωνίας της 22ας Σεπτεμβρίου 2015 (120,000 θέσεις επανεγκατάστασης από Ελλάδα, Ιταλία και Ουγγαρία σε βάθος δύο ετών).⁸ Σε περίπτωση που αυτοί οι διακανονισμοί δεν οδηγήσουν σε παύση των «παράτυπων μεταναστευτικών ροών» και ο αριθμός επιστροφών παραμένει κοντά στους ως άνω αριθμούς η συμφωνία θα επανεξεταστεί. Αν ο αριθμός των επιστροφών ξεπεράσει τους παραπάνω αριθμούς ο μηχανισμός θα παύσει.

- Η Τουρκία θα λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να αποτρέψει τη δημιουργία νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών «παράτυπης μετανάστευσης» μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ και θα συνεργαστεί με την ΕΕ για το σκοπό αυτό.

- Μόλις μειωθούν ή εξαλειφθούν οι οδοί «παράτυπης μετανάστευσης» θα δημιουργηθεί από τα Κράτη Μέλη της ΕΕ εθελοντικό πρόγραμμα εισδοχής των «παράτυπων μεταναστών» για ανθρωπιστικούς λόγους.

- Η ΕΕ θα φροντίσει, σε συνεργασία με την Τουρκία, να επιταχύνει τη διάθεση των αρχικώς συμφωνηθέντων τριών δισεκατομμυρίων ευρώ για τη διαχείριση του προσφυγικού προβλήματος στην Τουρκία. Πρόσθετο πακέτο τριών δισεκατομμυρίων ευρώ θα εγκριθεί από την ΕΕ εφόσον αυτό κριθεί αναγκαίο.

- Η ΕΕ και τα Κράτη-Μέλη θα συνεργαστούν με την Τουρκία προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης στη Συρία, ιδιαιτέρως σε περιοχές κοντά στα τουρκικά σύνορα προκειμένου να μπορούν να παραμείνουν με ασφάλεια τοπικοί πληθυσμοί και πρόσφυγες. Έχει επομένως διατυπωθεί σαφώς η πρόθεση από πλευράς ΕΕ και Τουρκίας να επαναπροωθηθεί, έστω σε δεύτερο χρόνο, μέρος των Σύρων προσφύγων στη Συρία.⁹

⁷ Βλ. Justice and Home Affairs Council, 20.7.2015, [http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/jha/2015/07/20/release STATEMENT-15-5697_en.htm](http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/jha/2015/07/20/release_STATEMENT-15-5697_en.htm) και [http://europa.eu/rapid/press-](http://europa.eu/rapid/press-release)

⁸ Justice and Home Affairs Council, 22.9.2015, <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/jha/2015/09/22/>

⁹ “The EU and its Member States will work with Turkey in any joint endeavour to improve humanitarian conditions inside Syria, in particular in certain areas near the Turkish border which would allow for the local population and refugees to live in areas which will be more safe.”

Συμπληρωματικό σημείωμα για τη Συμφωνία της 18^{ης} Μαρτίου ΕΕ- Τουρκίας
εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.¹⁰ Το σημείωμα που είναι αμφίβολης νομικής δεσμευτικότητας και αξίας περιέχει τις ακόλουθες πρόσθετες πληροφορίες ως προς την εφαρμογή της συμφωνίας:

- Εκφράζεται έμμεσα αλλά ρητά το ενδεχόμενο η Τουρκία να χαρακτηριστεί ασφαλής τρίτη χώρα στην οποία περίπτωση η εξέταση ασύλου στην Ελλάδα θα κρίνεται απαράδεκτη και θα επιστρέφει ο αιτών άσυλο στην Τουρκία.¹¹ Σε αυτό το συμπέρασμα κατατείνει και πρόσφατη Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο σχετικά με την πορεία των εργασιών υλοποίησης των δράσεων προτεραιότητας στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τη Μετανάστευση, όπου αναφέρεται ρητά πως η έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας, όπως ορίζεται στην Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου, δεν προϋποθέτει απουσία επιφυλάξεων και γεωγραφικών περιορισμών στην εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης, αλλά επί της αρχής δυνατότητα να λάβει κανείς προστασία κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση.¹²

- Όλοι οι «παράτυποι μετανάστες» θα κρατούνται πλέον σε κέντρα κράτησης κλειστού τύπου. Αντίθετα όσοι κάνουν αίτηση ασύλου θα παραμένουν σε ανοικτά κέντρα.

- Συμφωνήθηκε τα Κράτη Μέλη να συνδράμουν την Ελλάδα σε θέματα ασύλου, ιδίως στη στελέχωση του πρώτου βαθμού ασύλου και των επιτροπών προσφυγών. Ειδικότερα, για τον πρώτο βαθμό υπάρχει πρόβλεψη στελέχωσης με 200 Έλληνες υπαλλήλους και 400 εμπειρογνώμονες από άλλα Κράτη Μέλη της ΕΕ καθώς και 400

¹⁰ European Commission, Factsheet on the EU-Turkey Agreement, 19.3.2016, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-963_en.htm.

¹¹“On what legal basis will asylum seekers be returned from the Greek islands of Turkey? People who apply for asylum in Greece will have their applications treated on a case by case basis, in line with EU and international law requirements and the principle of non-refoulement. There will be individual interviews, individual assessments and rights of appeal. There will be no blanket and no automatic returns of asylum seekers. The EU asylum rules allow Member States in certain clearly defined circumstances to declare an application “inadmissible”, that is to say, to reject the application without examining the substance. There are two legal possibilities that could be envisaged for declaring asylum applications inadmissible, in relation to Turkey: 1) first country of asylum (Article 35 of the Asylum Procedures Directive): where the person has been already recognised as a refugee in that country or otherwise enjoys sufficient protection there; 2) safe third country (Article 38 of the Asylum Procedures Directive): where the person has not already received protection in the third country but the third country can guarantee effective access to protection to the readmitted person. ”

¹² “In this context, the Commission underlines that the concept of safe third country as defined in the Asylum Procedures Directive³⁹ requires that the possibility exists to receive protection in accordance with the Geneva Convention, but does not require that the safe third country has ratified that Convention without geographical reservation. Moreover, as regards the question whether there is a connection with the third country in question, and whether it is therefore reasonable for the applicant to go to that country, it can also be taken into account whether the applicant has transited through the safe third country in question, or whether the third country is geographically close to the country of origin of the applicant. ” Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the State of Play of Implementation of the Priority Actions under the European Agenda on Migration, 10.2.2016, COM (2016) 85 final, σελ. 18.

διερμηνείς, ενώ για το δεύτερο βαθμό προβλέπεται η στελέχωση δέκα επιτροπών προσφυγών με 60 μέλη, εκ των οποίων 30 Έλληνες και 30 δικαστικοί λειτουργοί από Κράτη Μέλη της ΕΕ καθώς και 30 διερμηνείς.

- Υπάρχει πρόβλεψη για τη δημιουργία 20,000 προσωρινών καταλυμάτων στα ελληνικά νησιά.
- Με απόφαση του Jean Claude Juncker, ο Maarten Verwey θα λειτουργεί στο εξής ως συντονιστής της ΕΕ για την εφαρμογή της Συμφωνίας με την Τουρκία. Ο Verwey βρίσκεται στην Ελλάδα ήδη από τον Οκτώβριο του 2015 και συνεργάζεται με τις ελληνικές αρχές.

III. Νομικό πλαίσιο και προβληματισμοί της ΕΕΔΑ αναφορικά με την εφαρμογή της συμφωνίας υπό το πρίσμα του Ν. 4375/2016

Κατά τα διακηρυχθέντα στη συμφωνία, η υλοποίησή της θα είναι σε αρμονία, ή οπωσδήποτε δε θα παραβιάζει, το ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο και ειδικότερα τις αρχές της μη-επαναπροώθησης και της ατομικής εξέτασης των αιτημάτων ασύλου. Υπάρχει διαβεβαίωση πως όλοι οι αιτούντες άσυλο θα εξετάζονται με ατομικές συνεντεύξεις, ατομικές αξιολογήσεις και θα υπάρχει δικαίωμα προσφυγής. Αναφέρεται στο κείμενο της κοινής Δήλωσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με την Τουρκία πως η συμφωνία αποτελεί έκτακτο μέτρο για λόγους δημόσιας τάξης και πως σε κάθε περίπτωση θα δίδεται ιδιαίτερη προσοχή σε αιτήσεις ατόμων που έχουν μέλη της οικογένειάς τους σε άλλη χώρα μέλος της ΕΕ και για τους οποίους οι κανόνες του Δουβλίνου θα εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση.

Εντούτοις, η ΕΕΔΑ θεωρεί πως η συμφωνία εμπεριέχει ασάφειες και κενά που μπορούν να δημιουργήσουν ερμηνευτικά και πρακτικά προβλήματα. Επιπλέον, εκφράζει τη βαθιά ανησυχία της τόσο για το περιεχόμενο όσο και για τον τρόπο με τον οποίο πρόκειται η συμφωνία αυτή να εφαρμοστεί στην ελληνική έννομη τάξη. Ειδικότερα, η ΕΕΔΑ εκφράζει τον έντονο προβληματισμό της για τα ακόλουθα σημεία:

1) Η πρόβλεψη ότι μόνο Σύριοι θα γίνονται πλέον δεκτοί ως πρόσφυγες στην ΕΕ όσο και η συμφωνία περί ανώτατου ορίου προσφύγων που θα εγκαθίστανται στην ΕΕ συνιστούν ευθεία παραβίαση της Σύμβασης της Γενεύης του 1951.

2) Η εφαρμογή της αρχής «έναν για έναν» που θα εφαρμόζεται σε σχέση με την Τουρκία, παρά την τύποις διακήρυξη ότι θα τηρείται η αρχή της μη-επαναπροώθησης και της ατομικής εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, είναι εξίσου προβληματική. Υπενθυμίζεται πως βάσει των συμφωνηθέντων όρων επανεγκατάστασης, η Τουρκία δεσμεύεται να δεχτεί έναν

συγκεκριμένο αριθμό Σύρων προσφύγων. Γεννάται, συνεπώς, το ερώτημα πώς θα μπορούσε η Ελλάδα να χαρακτηρίσει την Τουρκία ασφαλή τρίτη χώρα στο μέτρο που θα εφαρμόζονται αυτοί οι ποιοτικοί και ποσοτικοί περιορισμοί και δεδομένου ότι ο αριθμός των προσφύγων στην Τουρκία αριθμεί εκατομμύρια. Η συμφωνία αυτή δημιουργεί, επιπλέον, άτυπο ανταγωνισμό μεταξύ των Σύρων καθώς οι πιθανότητες να τελεσφορήσει η επανεγκατάστασή τους αυξάνονται από προηγούμενες αποτυχημένες απόπειρες ομοεθνών τους να εισέλθουν στην ΕΕ.

3) Είναι προβληματικός, άλλωστε, ενδεχόμενος χαρακτηρισμός της Τουρκίας ως ασφαλούς τρίτης χώρας, στο μέτρο που η Τουρκία έχει διατυπώσει γεωγραφικό περιορισμό (geographical reservation) στην κύρωση της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951, βάσει του οποίου η Τουρκία υποχρεούται να χορηγεί άσυλο σε άτομα προερχόμενα μόνο από την Ευρώπη.¹³ Ο χαρακτηρισμός της Τουρκίας ως ασφαλούς τρίτης χώρας αντίκειται και στο ίδιο το ευρωπαϊκό κεκτημένο και ειδικότερα στο άρθρο 38 της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2013/32/ΕΕ σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας το οποίο ορίζει πως «[Τα] κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόζουν την έννοια των ασφαλών τρίτων χωρών μόνο εφόσον οι αρμόδιες αρχές κρίνουν ότι η μεταχείριση του αιτούντος διεθνή προστασία στην οικεία τρίτη χώρα θα πληροί τα εξής κριτήρια... (ε) υπάρχει η δυνατότητα να ζητηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα και, στην περίπτωση που ο αιτών αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, να του χορηγηθεί προστασία σύμφωνα με τη σύμβαση της Γενεύης.»¹⁴

4) Ως προς την προβλεπόμενη από το συμπληρωματικό σημείωμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συμβολή κρατών-μελών στη στελέχωση του πρώτου βαθμού ασύλου και των

¹³ Η επιφύλαξη της Τουρκίας στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και ειδικότερα το πρόσθετο Πρωτόκολλο της 31ης Ιανουαρίου 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων, είναι η ακόλουθη: “The instrument of accession stipulates that the Government of Turkey maintains the provisions of the declaration made under section B of article 1 of the Convention relating to the Status of Refugees, done at Geneva on 28 July 1951, according to which it applies the Convention only to persons who have become refugees as a result of events occurring in Europe, and also the reservation clause made upon ratification of the Convention to the effect that no provision of this Convention may be interpreted as granting to refugees greater rights than those accorded to Turkish citizens in Turkey. ” https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V-5&chapter=5&lang=en#EndDec

¹⁴ Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection, OJ L 180, 29.6.2013, p. 60–95. Αναλυτικότερα, το άρθρο 38 ορίζει «Τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόζουν την έννοια των ασφαλών τρίτων χωρών μόνο εφόσον οι αρμόδιες αρχές κρίνουν ότι η μεταχείριση του αιτούντος διεθνή προστασία στην οικεία τρίτη χώρα θα πληροί τα εξής κριτήρια: α) δεν απειλούνται η ζωή και η ελευθερία λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων, β) δεν υπάρχει κίνδυνος σοβαρής βλάβης, όπως ορίζεται στην οδηγία 2011/95/ΕΕ, γ) τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης σύμφωνα με τη σύμβαση της Γενεύης, δ) τηρείται η απαγόρευση της απομάκρυνσης κατά παράβαση του δικαιώματος αποφυγής των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, όπως ορίζεται στο διεθνές δίκαιο και ε) υπάρχει η δυνατότητα να ζητηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα και, στην περίπτωση που ο αιτών αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, να του χορηγηθεί προστασία σύμφωνα με τη σύμβαση της Γενεύης.»

επιτροπών προσφυγών, αξίζει να σημειωθεί πως ο νέος Ν. 4375/2016 (ΦΕΚ Α 51/3-4-2016) «Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση)» δεν προβλέπει συμμετοχή ευρωπαίων εμπειρογνομόνων και δικαστικών λειτουργών στη νέα Υπηρεσία Ασύλου και Αρχή προσφυγών, το οποίο σε κάθε περίπτωση θα έγειρε σοβαρά θέματα συνταγματικότητας.¹⁵ Ο νόμος ειδικότερα αναφέρει στο άρθρο 72 παρ. 5 πως «για την κάλυψη των έκτακτων και κατεπειγουσών αναγκών... επιτρέπεται η διάθεση ή η πρόσληψη με συμβάσεις εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης της κείμενης νομοθεσίας, πολιτών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και πολιτών, που εργάζονται σε διεθνείς ή ευρωπαϊκούς οργανισμούς. *Στα καθήκοντα, που ανατίθενται στο προσωπικό του προηγούμενου εδαφίου, δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνεται η άσκηση δημόσιας εξουσίας, όπως είναι η έκδοση διοικητικών πράξεων.* Σε κάθε περίπτωση, το προσωπικό της παραγράφου αυτής υποχρεούται να εκτελεί τις οδηγίες της αρμόδιας υπηρεσίας.»

5) Προκύπτει σωρεία ερωτημάτων ως προς την εμπλοκή της Έπατης Αρμοστείας και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) στα hotspots και τις διαδικασίες επιστροφών, στο μέτρο που έχουν ήδη αρχίσει να «αποχωρούν» έστω εν μέρει, εξαιτίας των συνθηκών αλλά και της διαφωνίας τους με τη συμφωνία και ιδίως τη μετατροπή ορισμένων hotspots σε κέντρα κλειστού τύπου. Θα πρέπει οπωσδήποτε να διασαφηνισθεί ποιά θα είναι η συνεισφορά, στο εξής, τόσο της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ όσο και των ΜΚΟ. Να υπενθυμισθεί πως στον νέο Ν. 4375/2016 προβλέπεται πλέον θεσμική εμπλοκή ΜΚΟ στη διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης. Συγκεκριμένα, ο νόμος ορίζει πως «για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή Δομής Προσωρινής Φιλοξενίας εξαιρουμένων αυτών που συνιστούν άσκηση δημόσιας εξουσίας, όπως η έκδοση διοικητικών πράξεων, η διεκπεραίωση επιμέρους αρμοδιοτήτων της υπηρεσίας αυτής μπορεί να ανατίθεται για ορισμένο χρόνο, σε φορείς της κοινωνίας των

¹⁵ The implementation of the agreement will require huge operational efforts from all involved, and most of all from Greece. EU Member States agreed to provide Greece at short notice with the necessary means, including border guards, asylum experts and interpreters. The Commission estimates that Greece will need: Around 4,000 staff from Greece, Member States, the European Asylum Support Office (EASO) and FRONTEX; For the asylum process: 200 Greek asylum service case workers, 400 asylum experts from other Member States deployed by EASO and 400 interpreters; For the appeals process: 10 Appeals Committees made up of 30 members from Greece as well as 30 judges with expertise in asylum law from other Member States and 30 interpreters; For the return process: 25 Greek readmission officers, 250 Greek police officers as well as 50 return experts deployed by Frontex. 1,500 police officers seconded on the basis of bilateral police cooperation arrangements (costs covered by FRONTEX).

πολιτών που ανταποκρίνονται σε κατάλληλες προδιαγραφές ποιότητας ή σε δημόσιους φορείς όπως εποπτευόμενα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. *Η ανωτέρω ανάθεση γίνεται με σύναψη προγραμματικών συμβάσεων μεταξύ της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης και των ενδιαφερόμενων φορέων.* Η διαδικασία, τα κριτήρια, οι ειδικότεροι όροι, το περιεχόμενο και κάθε σχετική λεπτομέρεια για την επιλογή φορέα υλοποίησης θα προσδιορίζονται σε σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος την οποία θα εκδίδει ο Διευθυντής της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης.» Ενόψει της κρισιμότητας των συμβάσεων έργου, και των παρεχόμενων βάσει αυτών υπηρεσιών, θα πρέπει να διευκρινίζονται με όρους δημοσιότητας και διαφάνειας οι προδιαγραφές καθώς και τα κριτήρια επιλογής των σχετικών προτάσεων των συμβάσεων μεταξύ της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης και των ενδιαφερόμενων φορέων. Επιπλέον, θα πρέπει να εξασφαλισθεί διαρκής και αποτελεσματική επίτευση της διαδικασίας υλοποίησης των συμβάσεων αυτών από τις αρμόδιες αρχές.

6) Τεράστιο πρόβλημα γεννάται με τους πρόσφυγες/μετανάστες/αιτούντες άσυλο που ήδη βρίσκονται στην Ελλάδα, καθώς ζουν ήδη υπό άθλιες συνθήκες και η οποιαδήποτε φροντίδα παρέχεται, ιδίως στις ευάλωτες ομάδες, προέρχεται από ΜΚΟ και εθελοντές με φανερή απουσία οποιασδήποτε κρατικής συμμετοχής και παρέμβασης. Για τις συνθήκες αυτές υπενθυμίζεται πως η Ελλάδα έχει ήδη καταδικαστεί από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ (απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης) στην Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδος.¹⁶

7) Εξάλλου, ο μηχανισμός και η διαδικασία ασύλου που προβλέπεται στην Συμφωνία δεν είναι ακόμα σαφές πως θα εφαρμοστεί, ενώ η ΕΕΔΑ εκφράζει την ανησυχία της και για την εφαρμογή του Ν. 4375/2016 ο οποίος προβλέπει εξαιρετικά σύντομες – βάσει των

¹⁶ M.S.S. v. Belgium and Greece [GC], No. 30696/09, 01/09/2012, ιδίως παράγραφοι 233-4 και 263-4. “In the contrary, in the light of the available information on the conditions at the holding centre next to Athens International Airport, the Court considers that the conditions of detention experienced by the applicant were unacceptable. It considers that, taken together, the feeling of arbitrariness and the feeling of inferiority and anxiety often associated with it, as well as the profound effect such conditions of detention indubitably have on a person’s dignity, constitute degrading treatment contrary to Article 3 of the Convention. In addition, the applicant’s distress was accentuated by the vulnerability inherent in his situation as an asylumseeker. 234. There has therefore been a violation of Article 3 of the Convention. ... In the light of the above and in view of the obligations incumbent on the Greek authorities under the Reception Directive... the Court considers that the Greek authorities have not had due regard to the applicant’s vulnerability as an asylum-seeker and must be held responsible, **because of their inaction, for the situation in which he has found himself for several months, living on the street, with no resources or access to sanitary facilities, and without any means of providing for his essential needs. The Court considers that the applicant has been the victim of humiliating treatment showing a lack of respect for his dignity and that this situation has, without doubt, aroused in him feelings of fear, anguish or inferiority capable of inducing desperation. It considers that such living conditions, combined with the prolonged uncertainty in which he has remained and the total lack of any prospects of his situation improving, have attained the level of severity required to fall within the scope of Article 3 of the Convention. 264. It follows that, through the fault of the authorities, the applicant has found himself in a situation incompatible with Article 3 of the Convention. Accordingly, there has been a violation of that provision.**”

διδασμάτων του παρελθόντος – προθεσμίες για τις αιτήσεις ασύλου στα σύνορα (πρώτος και δεύτερος βαθμός),¹⁷ επιχειρησιακά δε, προβλέπει διαδικασίες πολύπλοκες και χρονοβόρες, οι οποίες απαιτούν ιδιαίτερο συντονισμό μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Άλλωστε, η σωρεία κατ'εξουσιοδότηση Υπουργικών Αποφάσεων και Προεδρικών Διαταγμάτων που προβλέπονται προκειμένου να οριστικοποιηθούν σε μεταγενέστερο χρόνο οι προβλεπόμενες δομές και διαδικασίες (άρθρο 7 του Ν 4375/2016), δεν συνάδει με τον χαρακτήρα του κοινωνικού και ανθρωπιστικού κατεπείγοντος στον οποίο ο νόμος καλείται να ανταποκριθεί. Η ΕΕΔΑ κρίνει πως αυτό πιθανότατα να δημιουργήσει πρακτικά εμπόδια στη ταχεία και εύρυθμη λειτουργία της Υπηρεσίας Ασύλου, ενδεχομένως και ζητήματα σύγκρουσης αρμοδιοτήτων, για όσο καιρό εκκρεμεί η έκδοσή τους.

8) Η παρουσία και δραστηριότητα στην Ελλάδα του Ευρωπαϊκού Συντονιστή κ. Maarten Verwey παρουσιάζει αρκετά κενά ως προς την έκταση των αρμοδιοτήτων του. Για λόγους διαφάνειας, θα πρέπει αυτές να οριοθετηθούν αναλυτικά και με όρους δημοσιότητας να διευκρινισθεί το πλαίσιο συνεργασίας του με τις ελληνικές αρχές. Ο Ν. 4375/2016 ορίζει πως «υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύνανται να παρέχουν συνδρομή στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους... Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για του Πρόσφυγες και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης δύνανται να παρακολουθούν τις ως άνω διαδικασίες, να παρέχουν πληροφορίες στους υπαγόμενους σε διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης και να παρέχουν κάθε συνδρομή, ανάλογα με την εντολή και τις αρμοδιότητες του κάθε οργανισμού. *Λεπτομέρειες της συνεργασίας των προηγούμενων εδαφίων ρυθμίζονται με μνημόνια που συνάπτονται μεταξύ της υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης και των ως άνω φορέων.*» Η ΕΕΔΑ επισημαίνει πως το περιεχόμενο των μνημονίων αυτών θα πρέπει να καταστεί γνωστό. Θα πρέπει, επιπλέον, να διευκρινιστεί ποιά και σε ποιά έκταση θα είναι η παρουσία και αρμοδιότητα των Τούρκων αξιωματικών στα hotspots στα νησιά και σε τι ακριβώς θα εξυπηρετεί.

¹⁷ Άρθρο 60 «Διαδικασίες στα σύνορα».

IV. Καταληκτικές παρατηρήσεις και διατύπωση συστάσεων προς την ΕΕ και την ελληνική Πολιτεία

Καταληκτικά, η ΕΕΔΑ εκφράζει σοβαρές επιφυλάξεις για το περιεχόμενο της συμφωνίας μεταξύ ΕΕ-Τουρκίας ενώ διαπιστώνει μία άνευ ετέρου αξιακή υπαναχώρηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο στο πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου.¹⁸ Η ΕΕΔΑ επανέρχεται για πολλοστή φορά σε θεμελιώδους αξίας διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα που διακηρύσσουν και διασφαλίζουν ανθρώπινα δικαιώματα και ιδίως τη Σύμβαση της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951, το Πρωτόκολλο της 31ης Ιανουαρίου 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων, την ΕΣΔΑ και ιδίως τα άρθρα 2,3 και 5, τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδίως το άρθρο 18 καθώς και το Ψήφισμα 1821 (2011) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναχαίτιση και διάσωση στη θάλασσα, αιτούντων άσυλο, προσφύγων και παράτυπων μεταναστών, υπενθυμίζοντας πως το δικαίωμα πρόσβασης στο άσυλο και η απαγόρευση επαναπροώθησης αποτελούν θεμελιώδη πυλώνια τόσο του δικαίου των προσφύγων όσο και των οικουμενικών αρχών της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, πάνω στα οποία η παγκόσμια και ευρωπαϊκή κοινότητα έχουν οικοδομηθεί.

Επιπλέον, υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες για τον τρόπο με τον οποίο πρόκειται να εφαρμοστεί η συμφωνία αυτή στην ελληνική έννομη τάξη. Ειδικότερα, η ΕΕΔΑ εκφράζει την ιδιαίτερη ανησυχία και το φόβο πως η συμφωνία δημιουργεί νομικά τετελεσμένα ενώ προβλήματα εφαρμογής που τυχόν ανακύψουν θα τα χρεωθεί αποκλειστικά η Ελλάδα, ενώ εκκρεμεί ήδη απόφαση της μείζονος σύνθεσης του ΕΔΔΑ αναφορικά με το επίπεδο προστασίας του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.¹⁹ Τα συμπεράσματα της εν λόγω απόφασης θα έχουν άμεσες και σοβαρές επιπτώσεις για την Ελλάδα, σε περίπτωση που ευδοκιμήσει το επιχείρημα ότι η προστασία που παρέχει το εν λόγω άρθρο δεν δύναται να περιοριστεί

¹⁸ Bλ. σχετικά και Report to the Committee on Migration, Refugees and Displaced Persons “The situation of refugees and migrants under the EU-Turkey Agreement of 18 March 2016, Rapporteur: Ms Tineke STRIK, Doc. 14028/ 19.04.2016 <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbmQvbnvveG1sL1hSZWYvWDJILURXLWV4dHIuYXNwP2ZpbGVpZD0yMjYxMiZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NlbWFudGljcGFjZS5uZXQvWHNsdC9QZGYvWFJZi1XRRC1BVC1YTUwyUERGLnhzbA==&xsltparams=ZmlsZWlkPTlyNjE5>

¹⁹ «127. La Cour ne sous-estime pas les problèmes que rencontrent les États contractants lors de vagues d’immigration exceptionnelles comme celle à l’origine de la présente affaire. Elle est également consciente de la multitude d’obligations qui pesaient sur les autorités italiennes, contraintes de prendre des mesures pour garantir, à la fois, le sauvetage en mer, la santé et l’accueil des migrants et le maintien de l’ordre public sur une île habitée par une communauté de population restreinte. 128. Ces facteurs ne peuvent cependant pas exonérer l’État défendeur de son obligation de garantir que toute personne qui, comme les requérants, vient à être privée de sa liberté puisse jouir de conditions compatibles avec le respect de sa dignité humaine. [...]» *Khlaifia and others v. Italy* [referred to the GC], No. 16483/12, 01/02/2016.

εξαιτίας των εξαιρετικών συνθηκών που δημιουργούν οι αυξημένες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές ή οι ιδιαίτερες συνθήκες στα νησιά.

Τα ερωτήματα που εγείρονται είναι επομένως πολλά και πολύπλευρα. Ο δε Ν. 4375/2016 μοιλονότι αποτιμάται θετικά στο μέτρο που α) επιτελείται η θεσμική και λειτουργική αναβάθμιση της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης μέσω της ίδρυσης κεντρικής υπηρεσίας, περιφερειακών υπηρεσιών και ανοιχτών δομών υποδοχής και φιλοξενίας, β) προστίθεται ως αρμοδιότητα της Υπηρεσίας Υποδοχής και ταυτοποίησης ο εντοπισμός ευάλωτων ομάδων, γ) αναγνωρίζει για πρώτη φορά το καθεστώς του ανιθαγενούς, η απουσία του οποίου συνιστούσε σοβαρό κενό για την εν λόγω ευάλωτη κατηγορία, δ) ενσωματώνει πλήρως την Οδηγία 2013/32/ΕΕ σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και ε) αναγνωρίζει, πλέον, σε αιτούντες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας καθώς και σε κατόχους άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους το δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας, εγείρει, ωστόσο, και ορισμένα ζητήματα «υλοποιήσιμου» αλλά και συμβατότητας με τη συμφωνία της 18^{ης} Μαρτίου μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, η ΕΕΔΑ διατυπώνει τις ακόλουθες συστάσεις βάσει των οποίων καλεί τόσο τις ελληνικές αρχές όσο και τα όργανα της ΕΕ να προβούν σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να διασφαλίσουν:

- την τήρηση της αρχής της μη-επαναπροώθησης (non-refoulement)
- την απρόσκοπτη, έγκαιρη και αποτελεσματική πρόσβαση των αλλοδαπών χωρίς ταξιδιωτικά έγγραφα στις διαδικασίες διεθνούς προστασίας
- την άμεση, απρόσκοπτη και αποτελεσματική λειτουργία και των δύο βαθμών εξέτασης αιτημάτων ασύλου στην Ελλάδα
- την άμεση χρηματοδότηση και αποτελεσματική λειτουργία των απαιτούμενων δομών και διαδικασιών, ιδίως μέσω της δημιουργίας νέων και αξιοπρεπών χώρων υποδοχής και φιλοξενίας στην Ελλάδα με ιδιαίτερη μέριμνα για τις ευάλωτες ομάδες και τους ασυνόδευτους ανήλικους
- την πλήρη εφαρμογή στην Ελλάδα της ενωσιακής νομοθεσίας για τα εναλλακτικά μέτρα αντί της κράτησης
- την ενσωμάτωση και πλήρη εφαρμογή και στην Ελλάδα, το συντομότερο δυνατό, της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2013/33/ΕΕ σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία στα κράτη-μέλη της ΕΕ
- την άμεση τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ και ιδίως του συστήματος του Δουβλίνου, η οποία έχει αποδειχθεί ανακόλουθη με τις ανάγκες της

πραγματικότητας και ασύμβατη με τις αρχές του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλληλεγγύης και δίκαιης κατανομής βαρών μεταξύ των Κρατών Μελών

- τη διεύρυνση και υποχρεωτική εφαρμογή του προγράμματος μετεγκατάστασης (relocation) των προσφύγων από την Ελλάδα προς άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ στο πλαίσιο μιας δικαιότερης αριθμητικής κατανομής μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, όπως επιβάλλουν ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και οι Συνθήκες.

Ειδικότερα, ως προς την εφαρμογή του Ν. 4367/2016, η ΕΕΔΑ κρίνει απαραίτητη τη γνωστοποίηση, με όρους δημοσιότητας και διαφάνειας α) των ειδικότερων όρων συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων και ειδικότερα της υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο, του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης, του Ευρωπαϊού Συντονιστή στην Ελλάδα κ. Maarten Verwey και β) του περιεχομένου, καθώς και της πορείας υλοποίησης, των προγραμματικών συμβάσεων μεταξύ της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης και των ενδιαφερόμενων φορέων της κοινωνίας των πολιτών.

Τέλος, η ΕΕΔΑ καλεί τις ελληνικές αρχές, να επιδείξουν ιδιαίτερη προσοχή ώστε η εφαρμογή της συμφωνίας της 18ης Μαρτίου μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας να μην οδηγήσει σε προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών και προσφύγων όπως αυτά κατοχυρώνονται παραδοσιακά από το ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο αλλά και όπως ερμηνεύονται από διεθνή και ευρωπαϊκά δικαιοδοτικά όργανα. Επιπλέον, καλεί την ΕΕ, ως συμβαλλόμενο μέρος της συμφωνίας με την Τουρκία, να μην μετακυλύει τη νομική και ηθική ευθύνη της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης στην Ελλάδα. Η ΕΕ οφείλει να αναλάβει το μερίδιο ευθύνης που της αναλογεί λαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου η συμφωνία με την Τουρκία να μην αποβεί εις βάρος δικαιωμάτων των μεταναστών και προσφύγων.